

A környezeti radioaktivitást figyelő létesítményeknek az Euratom-Szerződés 35. cikke értelmében történő ellenőrzése

A tagállamokban történő ellenőrző látogatásokra vonatkozó gyakorlati rendelkezések

(2006/C 155/02)

1. ELŐZMÉNYEK

- (1) Az Euratom-Szerződés Egészség és biztonság c. 3. fejezete (II. cím) egyrészt a nagyközönség és a munkavállalók egészségének védelméhez szükséges Alapvető Biztonsági Előírások létrehozásával foglalkozik (30-33. cikk), másrészt a környezetben (levegőben, vízben és talajban) meglévő radioaktivitás szintjeinek a megfigyelésével (35-38. cikk).
- (2) A 35. cikk előírja, hogy: „Valamennyi tagállam létrehozza a levegő, a víz és a talaj radioaktivitásának állandó figyelemmel kíséréséhez és az alapvető előírások betartásához szükséges létesítményeket. A Bizottság ezekbe a létesítményekbe betekinthez; működésüket és hatékonyságukat megvizsgálhatja.”
- (3) A 36. cikk előírja, hogy: „A 35. cikkben említett ellenőrzésekről szóló információkat az illetékes hatóságok rendszeresen közlik a Bizottsággal annak érdekében, hogy a Bizottság folyamatosan tisztában legyen az esetlegesen a lakosságra ható radioaktivitás szintjével.”
- (4) Továbbá az Euratom-Szerződés 36. cikkének a népesség egészségét érő sugárterhelés felmérése érdekében a környezeti radioaktivitás-szint figyelemmel kísérésére vonatkozó alkalmazásáról szóló, 2000. június 8-i 2000/473/Euratom bizottsági ajánlás kifejti: „Az Alapvető Biztonsági Előírásoknak való megfelelés érdekében a radioaktivitás szintjeit a levegő, a víz és a talaj mellett a biológiai mintákon és élelmiszereken is fontos megállapítani,…” és „a talajban lévő radioaktivitás szintjeinek ellenőrzése nem teszi lehetővé a lakosság terhelésének közvetlen megbecslését. A talajfertőzöttségből eredő terhelés közvetlenül biztosabban becsülhető meg az ... élelmiszerek fertőzöttsége alapján...”. Ezért a 35. cikk által előírt bizottsági ellenőrzések a különféle flórára és faunára is kiterjednek (élelmiszer, takarmány, növényzet).
- (5) A 35. cikkben előírt ellenőrzésekre 2004. május 1-je előtt az Európai Unió valamennyi tagállamában sor került. Az ellenőrzések elvégzésére vonatkozó gyakorlati rendelkezésekről a tagállamok érintett hatóságaival folytatott kétoldalú megbeszélések alapján született megegyezés, annak érdekében, hogy tisztázódjon az ellenőrzések hatálya, célja és lebonyolításuk módja. A következtetéseket ezt követően kétoldalú jegyzőkönyvekben fektették le, melyeket az állandó képviselőkön keresztül a nemzeti hatóságoknak továbbítottak és a tagállamokban jóváhagytak.
- (6) A Közösség 25 tagállamra való bővítését követően szükségessé vált a 35. cikkben előírt ellenőrzések közös alapra helyezése minden tagállamban, bizottsági közlemény útján, amelyet szükség esetén az egyes tagállamok és a Bizottság szolgálatai közötti kétoldalú jegyzőkönyvek helyettesíthetnek.

2. A 35. CIKK ALKALMAZHATÓSÁGA

- (7) A bizottsági ellenőrzések a tagállamokban országos hálózat („országos környezeti ellenőrzés”) részét képező, környezeti ellenőrzésre szolgáló létesítményekre terjednek ki. Ezek a hálózatok lehetnek automatikusak és/vagy támaszkodhatnak laboratóriumokra, és magukba foglalják mind a levegőben, vízben, talajban és a különböző flórában és faunában meglévő radioaktivitásra irányuló rutinszerű méréseket, mind pedig a balesetek esetén riasztást vagy adatok szolgáltatását biztosító létesítményeket. Utóbbiak hálózatbeli alkalmazására oly mértékben van szükség, amennyire az e létesítményekből származó információ fokozottabb mintavételi és mérési rendszert indokol.
- (8) A bizottsági ellenőrzések kiterjednek továbbá valamennyi, helyspecifikus környezeti radioaktivitás és folyékony vagy légnemű kibocsátás ellenőrzésére szolgáló, berendezésekben üzemelő, illetve radioaktív anyagok környezetbe való kibocsátásának lehetőségét magában hordozó tevékenységekhez kapcsolódó létesítményre is, mint amilyenek a következők:
 - Nukleáris üzemanyag-ciklusú berendezések (pl. bányászati, üzemanyag-előállító állomások, erőművek, kutatási célokot szolgáló reaktorok, radioaktív-hulladéklerakók és lerakóhelyek),
 - Radioaktív izotópokat előállító üzemek,
 - Radioaktív izotópokat használó kórházak,
 - Jelenleg vagy a múltban folytatott bányászati tevékenységek (nem feltétlenül urániumbányászatra korlátozva) és a természetes radionuklidok (NORM) magasabb szintjével rendelkező anyagokat tartalmazó hulladékokat kibocsátó ipari üzemek, amilyen mértékben az Alapvető Biztonsági Előírások VII. címében előírt nemzeti rendelkezések (a munkavállalók és a lakosság egészségének az ionizáló sugárzásból származó veszélyekkel szembeni védelmét szolgáló alapvető biztonsági előírások megállapításáról szóló, 1996. május 13-i 96/29/Euratom tanácsi irányelv) alkalmazandók.

A Bizottság azon a véleményen van, hogy a környezet ott kezdődik, ahol a kibocsátások kikerülnek az üzemi ellenőrzés alól, és hogy a 35. cikkben előírt ellenőrzések ezért terjednek ki a berendezések légnemű és folyékony kibocsátásait ellenőrző létesítményekre is. Ilyen létesítmények az üzem telephelyén vagy azon kívül egyaránt elhelyezhetők.
- (9) Ami a (8) bekezdésben említett ellenőrzéseket illeti, nincs különbségtétel a nemzeti hatóságok, illetve a törvényi előírásoknak megfelelően az üzem működtetője által rendelkezésre bocsátott ellenőrző létesítmények között – az ellenőrzés hatálya mindkettőre kiterjed.

Az ellenőrzések általában valamennyi

- légnemű, illetőleg folyékony radionukleidnek a környezetbe történő kibocsátását („kibocsátás-ellenőrzés”), továbbá
- a berendezésekben és azok környezetében meglévő radioaktivitást ellenőrző („helyspecifikus környezeti ellenőrzés”) létesítményre kiterjednek.

3. A BIZOTTSÁGI ELLENŐRZÉSEK HATÁLYA

- (10) Az ellenőrzések elsődleges célja, hogy a Bizottság meggyőződjön (i) a környezeti radioaktivitás és a radioaktív kibocsátások mérése céljából létrehozott létesítmények működéséről és hatékonyságáról, és (ii) a környezeti ellenőrző program helytállóságáról. A hatékonyságot és helytállóságot az Alapvető Biztonsági Előírásokkal összhangban a lakosság védelmének biztosítása céljából nemzeti szinten kidolgozott átfogó módszerrel összefüggésben értékelik. Ezt a módszert figyelembe veszik, de önmagában nem képezi ellenőrzés tárgyát.
- (11) Az ellenőrzésekből levont következtetések azonban nem foglalják magukban a kibocsátások forrásának és környezeti hatása mértékének, illetve a környezetben meglévő radioaktivitás szintjeinek az értékelését.
- (12) A Bizottság szerepe nem érinti az Alapvető Biztonsági Előírásoknak való megfelelés elsődleges feladatát, amely az Euratom-Szerződés 33. cikkében előírtak szerint továbbra is az egyes tagállamokra hárul. A környezeti ellenőrzésből származó információ megbízhatóságával kapcsolatos bizalomépítés mellett az ellenőrzések előmozdíthatják a környezeti radioaktivitás és a radioaktív kibocsátások mérési módszereinek harmonizálását.
- (13) A bizottsági ellenőrzéseknek lehetővé kell tenniük, hogy meg lehessen ítélni:
- a) a környezeti és a kibocsátást ellenőrző létesítmények működését, azaz azoknak a felhasznált berendezés vagy mérőeszköz tervezési jellemzőivel összhangban történő felépítését és alkalmazását;
 - b) a mintavétel és a mintaelőkészítési módszerek megfelelőségét;
 - c) az analitikai módszerek megfelelőségét;
 - d) a nemzeti szabályozási követelményeknek való megfelelést a mintavétel és az elemzés vonatkozásában (tekintettel a módszerekre és eljárásokra);
 - e) a hatékonyságot, azaz az ellenőrzés során felhasznált berendezés hatékonyságát (érzékenység, észlelési paraméterek stb.);
 - f) a radioaktív kibocsátások és a környezeti ellenőrzés eredményeit tartalmazó nyilvántartás kezelését;

g) lehetőség szerint mintaarchívumok kezelését;

h) az adatkezelési és jelentéstételi eljárásokat; és

i) a minőségellenőrzési intézkedéseket, melyek magukban foglalják az egymás közötti összehasonlító vizsgálatokban való részvételt. A nemzeti akkreditációt nem vitatják.

- (14) Az ellenőrzések egy részét képezi annak megvizsgálása, hogy az ellenőrző létesítmények tényleges felépítése összhangban van-e az Euratom-Szerződés 36. ill. 37. cikke értelmében közölt információval. Különösen a 37. cikk értelmében rendelkezésre bocsátott általános adatokat használják majd fel szükség esetén az eredetileg tervezett ellenőrzési programnak a meglévővel való összehasonlításakor.

4. IRÁNYADÓ ELVEK AZ ELLENŐRZŐ LÉTESÍTMÉNYEK KIVÁLASZTÁSÁKOR

- (15) Az ellenőrzéseket általában a Bizottság szolgálatai által kialakított éves programmal összhangban végzik. Ez a program általános elveket vesz majd figyelembe, mint pl.: valamennyi tagállam megfelelő lefedése; a nukleáris üzemanyag-ciklus teljes spektruma berendezéseinek, továbbá az országos ellenőrző rendszereknek, NORM ágazatoknak és kórházaknak a belefoglalása.
- (16) A Bizottság meg fog vizsgálni minden, harmadik fél általi, ellenőrzésre irányuló kérelmet. Ilyen esetben a Bizottság szolgálatai, mielőtt döntenének, először megvitatják a kérelem okait azon tagállam nemzeti hatóságaival, amelyeknek a területén az ellenőrzést kérték.

5. LÁTOGATÁSOK TERVEZÉSE

- (17) A tagállam illetékes hatóságával szoros együttműködésben meghatározott munkaprogramot alapul véve egy látogatás időtartama általában öt nap. A látogatás kiterjedhet:
- környezeti ellenőrző létesítményekre (országosra és helyspecifikusra egyaránt),
 - légnemű kibocsátást ellenőrző létesítményekre,
 - folyékony kibocsátást ellenőrző létesítményekre,
 - adatközpontokra.
- (18) A látogatásokat minél korábban, lehetőség szerint legalább két hónappal előre be kell jelenteni, hogy az illetékes hatóság megtehesse a szükséges előkészületeket. Miután a látogatás időpontját megerősítették, a Bizottság szolgálatai tájékoztatják az illetékes hatóságot az ellenőrzést végző csoport összetételéről, amely rendszeren 2-4 képviselőből, továbbá esetlegesen a Bizottsághoz kirendelt nemzeti szakértőkből áll.

- (19) A Bizottság szolgálatai előzetesen igényelnek minden, a látogatás előkészítése szempontjából releváns információt, pl. jelentéseket, leírásokat, terveket, térképeket stb., hogy az illetékes hatóságnak lehetősége legyen az információ összegyűjtésére.
- (20) Amennyiben a Bizottság szolgálatainak szándékában áll radioaktív forrás bevitelére a látogatott helyek bármelyikébe (pl. kalibrálás céljából), ezt írásban közlik a tagállammal, lehetővé téve szükség esetén az engedélyezési és nyilvánosságba vételi eljárásokat.
- (21) A tagállamok megteszik a szükséges előkészületeket annak érdekében, hogy a Bizottság ellenőrzést végző csoportjához csatlakozhassanak az illetékes hatóság, illetve adott esetben a telephely és a hálózat üzemeltetője képviselői.

6. GYAKORLATI INTÉZKEDÉSEK

- (22) Az a tagállam, amelyikben az ellenőrzést végzik, az Euratom-Szerződés 192. cikke értelmében megteszi a szükséges intézkedéseket a Bizottság feladata ellátásának megkönnyítése érdekében. Ezért a nemzeti hatóságoktól elvárják, hogy az ellenőrzés valamennyi szakaszában együttműködjenek az ellenőrzést végző csoporttal.
- (23) A Bizottság ellenőrzést végző csoportjának valamennyi tagja minden felkeresett helyszínen a biztonságra és védelemre vonatkozó rendelkezéseknek megfelelően tevékenykedik. Ezek a rendelkezések tartalmazzák a higiénia, a sugárvédelemre és az egyes helyszínek védelmére vonatkozó összes szabályt. A Bizottság ellenőrzést végző csoportjának valamennyi tagja eleget tesz a látogatókra vonatkozó szükséges beléptetési alakosságoknak.
- (24) A Bizottság ellenőrzést végző csoportjának tagjai közös, kölcsönösen érthető nyelven fognak a hatóságokkal és az üzemeltetést végző személyzettel tárgyalni. Ez azt jelenti, hogy a fogadó ország részéről nem szükséges a dokumentáció fordításának biztosítása. A Bizottság munkatársai ugyanakkor nagyra értékelnék, ha a legfontosabb dokumentációkat a tervezett látogatás előtt elektronikus formában eljuttatnák a számukra, mivel ezzel elősegítenék a hatékonyságot és megkönnyítenék az esetleges fordítást.
- (25) Feladata elvégzéséhez a Bizottság ellenőrzést végző csoportjának át kell tanulmányoznia e dokumentumokat, melyek az ellenőrző berendezés működése és hatékonysága elbírálásához szükségesek. E célból a Bizottság ellenőrzést végző csoportja áttekinti az ellenőrző létesítményekre vonatkozó eredményeket tartalmazó jelentéseket és nyilvánosságokat.
- (26) A nyilvánosság számára nem hozzáférhető adatok és dokumentumok másolatait a Bizottság ellenőrzést végző csoportjának valamely tagja csak az illetékes hatóság képviselőjének kifejezett beleegyezésével veheti el.

7. JELENTÉSTÉTEL

- (27) A Bizottság ellenőrzést végző csoportja műszaki jelentést készít, amely a fő észrevételek alapjául szolgál majd. A látogatást követő hat hónapon belül vagy a látogatás során igényelt további információ kézhezvételét követően megküldik a műszaki jelentés tervezetét a látogatott ország illetékes hatóságainak, a tárgyi pontosság ellenőrzése végett. Ez nem sérti a Bizottság azon gyakorlatát, hogy különösen az Euratom-Szerződés 141. cikke értelmében a Szerződések óreként lépjen fel. Az illetékes hatóságnak a műszakijelentés-tervezettel kapcsolatos észrevételeit figyelembe veszik a műszaki jelentés végleges változata készítésekor. A műszaki jelentést a fő észrevételek mellékleteként osztják majd szét.
- (28) Az ellenőrzés során született fő észrevételekről és ajánlásokról jelentést tesznek a Bizottságnak, amely megküldi annak másolatát a felkeresett tagállamnak. Ha az ellenőrzésre irányuló kérelem harmadik féltől érkezett, a másolatot annak küldik.
- (29) A Bizottságnál bevett gyakorlat, hogy a fő észrevételeket, a műszaki jelentést, továbbá valamely tagállam észrevételeit, annak kifejezett kérésére közlése a Bizottság weboldalán, kellő tekintettel a tagállam által hangoztatott aggodalmakra a tulajdonjogi és kereskedelmi kérdéseket illetően.
- (30) A felkeresett tagállam a bizottsági közzétételt követően változatlan formában közzéteheti a fő észrevételeket és a műszaki jelentést.
- (31) A Bizottság ellenőrzési programjáról szóló és az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak címzett általános jelentést megfelelő időben elkészítik.

Néhány, e közleményben használt kifejezés tisztázása

Illetékes hatóság:

Bármilyen nemzeti szabályozó szerv vagy hatóság, amelyet az Euratom-Szerződés 35. cikkéhez kapcsolódó célból ennek jelöltek ki vagy más módon ekként ismernek el.

Ellenőrző létesítmény:

Valamennyi mintavételre, mintaelőkészítésre, radioaktivitás vagy sugárzás mérésére (beleértve a terepen vagy laboratóriumban végzett méréseket is) használt (műszaki) berendezés. Az ellenőrző létesítmények képezhetik automatikus vagy manuális rendszer részét, és lehetnek légnemű vagy folyékony kibocsátások, illetve környezeti közegek vizsgálatára alkalmasak.

Létesítmény:

Olyan helyszínek, amelyeknél fennáll a radioaktív kibocsátások lehetősége; ezek közé tartoznak a nukleáris üzemanyag-ciklusú berendezések, a dúsítási maradékok és hulladéklerakók, továbbá az orvosi, ipari és kutatási létesítmények. Légnemű és folyékony halmazállapotú kibocsátások egy vagy több helyen előfordulhatnak (kémények, vezetékek, csövek).

Nemzeti hálózat:

Egy vagy több nemzeti illetékes hatóság által vagy nevében üzemeltetett hálózat. Egy ilyen hálózat általában több alhálózattól áll, és lefedi az ország egész területét.

Hálózat:

A környezeti radioaktivitás ellenőrzésére szolgáló automatizált vagy laboratórium-alapú rendszer. Az automatizált hálózattal megmérhető a környezeti gamma dózisteljesítmény, mintavétel készíthető a felszíni levegőről, megmérhető az aeroszolhoz kötődő vagy a gáz halmazállapotú radioaktivitás, valamint a vizekben meglévő teljes vagy nuklidspecifikus aktivitás. Laboratórium-alapú hálózat különböző intézményekből állhat, amelyek különböző környezeti közegekből vesznek mintát, melyeket ezt követően laboratóriumokban elemeznek. Az adatokat általában adatközpontban tárolják, dolgozzák fel és archiválják. (Az elsősorban nagyfokú sugárzási szint mérésére (figyelmeztetési vagy védelmi célokra) tervezett hálózatot nem tekintik a 35. cikkben előírt ellenőrzések hatálya alá tartozónak).

Üzem:

Különleges szövegösszefüggésekben (pl. újrafeldolgozás) a „létesítmény” szinonímája.

Kibocsátás-ellenőrzés:

A műveleti ellenőrzés utolsó szakaszában végbemenő légnemű és folyékony halmazállapotú kibocsátások elemzésére és értékelésére (online vagy offline) szolgáló műszaki, szervezési és eljárási rendelkezések. Az ehhez szükséges létesítmények egyaránt elhelyezhetők az üzem területén belül vagy azon kívül. Atomerőmű esetében például ezek közé tartozhatnak a mintavételre és a kibocsátások mérésére (csövekben vagy tároló tartályokban), a kibocsátás ellenőrzésére (pl. szelepek), a kibocsátás-

minták laboratóriumi analizésére vagy a kibocsátási aktivitás kiszámítására szolgáló létesítmények. Az általános cél a környezetbe kibocsátott azon radioaktivitás mennyiségének nyilvántartásba vétele és értékelése, amely kihatással lehet a környezetre vagy – közvetlenül vagy közvetve – a lakosságra. (Megjegyzendő, hogy a 35. cikkben előírt ellenőrzések nem önmagában a kibocsátások aktivitási szintjére terjednek ki, hanem inkább az ezek megfigyelésére vonatkozó módszerekre és eljárásokra, továbbá nem terjednek ki csupán a létesítmény műveleti ellenőrzése céljából végzett analizésre.)

Környezeti ellenőrzés:

Műszaki, szervezési és eljárási rendelkezések a környezeti sugársszint és a környezetben meglévő radioaktivitás szintjeinek elemzésére. Nemzeti szinten ez általában egy vagy több (automatikus vagy laboratórium-alapú) hálózat révén valósítható meg; helyszínspecifikus környezeti ellenőrzés végezhető automatizált hálózatok alkalmazásával, illetve mintavételi vagy mintaelemzési eljárások előre meghatározott programját alapul véve. Az általános cél a környezetre kifejtett bárminemű hatás, (pl. tekintettel a különböző közegekben meglévő koncentrációkra) valamint az idő során a radioaktív szennyeződésben beálló változások nyilvántartásba vétele, végső soron pedig a (lakosság) terhelésére vonatkozó becslések megalapozása. (Megjegyzendő, hogy a 35. cikkben előírt ellenőrzések nem önmagában az aktivitási szintekre terjednek ki, hanem inkább az ezek megfigyelésére vonatkozó módszerekre és eljárásokra)

Adatközpont:

Tárolásra és kommunikációra szolgáló, hardverrel és szoftverrel, továbbá az ellenőrző tevékenységek adatainak megszerzéséhez, tárolásához és archiválásához szükséges megfelelő eljárásokkal rendelkező létesítmény. Adatszolgáltatás végbemehet az adatközpontban vagy távoli adatszolgáltató központokban, mint amilyenek a nemzeti vagy helyi felügyeleti szervek.